

การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชนดอนตู ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม*

The creative tourism management based on resource
with the participation of the Don Du community,
Khan Than Rat Sub-district, Kantharawichai District,
Maha Sarakham Province

พระวิมาน คมภีรปัญญา**

Phra Viman Khamphirapañño

ภาณุวัฒน์ สิงห์คำป้อม***

Panuvat Singkhampong

วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,ประเทศไทย

Mahasarakham Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: arsomman1653@gmail.com

Received: November 05, 2022

Revised: November 10, 2022

Accepted: November 14, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนดอนตู ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสำรวจ สัมภาษณ์ สันทนากลุ่ม และปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนดอนตู ๖ ส่วน คือ (๑) วิเคราะห์ปัจจัยต้นทุนที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน (๒) การสร้างกรอบแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน (๓) การออกแบบแผนการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วม (๔) การบูรณาการแผนและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กับวิถีชีวิตชุมชน (๕) การประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และ (๖) พัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากต้นทุนทางทรัพยากรและบูรณาการ

* บทความนี้ได้พัฒนามาจากหนังสือรวบรวมบทความมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่พิมพ์เนื่องในงานครบรอบวันสถาปนา “๑๓๕ ปี มหาจุฬา” ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๕.

** พระวิมาน คมภีรปัญญา, ดร. Phra Viman Khamphirapañño, Dr.

*** นายภาณุวัฒน์ สิงห์คำป้อม Mr. Panuvat Singkhampong

แนวคิดการจัดการกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาชุมชนรองรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยออกแบบโปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับบริบทวิถีชีวิตและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

คำสำคัญ : การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์; ทุนทางทรัพยากร; การมีส่วนร่วม; ชุมชนดอนคู่; จังหวัดมหาสารคาม

Abstract

This research articles aims to study the creative tourism management based on resource capital with the participation of Don Du community, Khan Than Rat Subdistrict, Kantharawichai District Maha Sarakham Province. This is a qualitative research using survey, interview, group discussion and participatory creative tourism management practices.

The results of research showed that the process of creative tourism management based on resource capital by participation of Don Du community consists of 6 parts: (1) an analysis of cost factors affecting creative tourism of the community, (2) a creating a conceptual framework for creative tourism management that is appropriate to the context of the community, (3) a participative design of creative tourism implementation plans, (4) an integration of creative tourism plans and activities with community lifestyles, (5) an assessment of creative tourism management, and (6) to develop creative tourism management from resource costs and integrate creative tourism management concepts to develop communities to support creative tourism through community participation processes by designing creative tourism programs and activities in accordance with the context of the way of life and tourism management potential of the community.

Keywords : creative tourism management; resource capital; participation; Don Du community; Maha Sarakham Province

บทนำ

ในแต่ละปีภาคการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศอย่างมหาศาล ทำให้หลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนต่างก็ขยายธุรกิจ ขยายพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวในประเทศ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยอย่างมหาศาล และมี

วิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องเกิดเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ อาทิการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สำหรับรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย หน่วยงานของไทยกำลังให้ความสำคัญอย่างมากในปัจจุบัน ได้แก่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) แต่เมื่อมีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทำให้ภาคการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบ และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวก็เปลี่ยนแปลงไปเป็นการท่องเที่ยวตามชุมชนในพื้นที่ปลอดภัย (Tourism in safe areas) การท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการท่องเที่ยววิถีชุมชนและมีความปลอดภัยด้วย ทำให้กระจายรายได้และมีเม็ดเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจฐานราก

สำหรับประเทศไทยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังคงเป็นเรื่องใหม่ แม้จะมีหลายหน่วยงานเริ่มให้ความสำคัญ แต่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังคงไม่เป็นที่รู้จักกันมากนัก ทั้งในกลุ่มของผู้ประกอบการด้านธุรกิจการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังไม่มีองค์ความรู้ที่ชัดเจน ทั้งในด้านรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว การระบุทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เหมาะสม รวมถึงการระบุกุมนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยกลยุทธ์ที่นำมาใช้ในเชิงยุทธศาสตร์ของเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ คือ เศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based Economy) เนื่องจากกฎเกณฑ์ทางการตลาดที่เปลี่ยนไป การสร้างรายได้เปลี่ยนจากการสร้างมูลค่าในตัววัตถุที่จับต้องได้ไปสู่การสร้างมูลค่าให้กับสิ่งที่ไม่สามารถจับต้องได้^๑ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่พัฒนาต่อยอดจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวจากชุมชน และส่งเสริมการผลิตสินค้าท้องถิ่นป้อนสู่ตลาด เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว^๒

ปัญหาสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ ขาดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ขาดองค์ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยว และขาดการจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ รวมทั้งขาดการส่งเสริมทรัพยากรซึ่งเป็นต้นทุนด้านการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ โดยชุมชนเป็นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น ในขณะที่คนในพื้นที่ยังขาดการตระหนักถึงคุณค่าของทุนทางทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชน

^๑ ภัยมณี แก้วสง่า และนิศาชล จานงศรี, “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : ทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวไทย”, *Suranaree J. Soc. Sci.*, Vol. 6 No. 1 (June 2012) : 92.

^๒ Wurzbarger, Introduction to the SantaFe & UNESCO International Conference A Global Conversation on Best Practices and New Opportunities. In Wurzbarger, R. (Ed.). *Creative Tourism A Global Conversation how to provide unique creative experiences for travelers worldwide: at present at the 2008 Santa Fe & UNESCO International Conference on Creative Tourism in Santa Fe.* (New Mexico. USA., 2010), pp. 15-25.

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นอกจากจะเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่แล้ว ยังเป็นการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเกื้อกูลและส่งผลกระทบต่อนักท่องเที่ยวและคนในแหล่งท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ โดยการใช้ต้นทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาแปลงเป็นการท่องเที่ยว ผ่านกระบวนการบริหารจัดการโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม ปัญหาที่พบบ่อยในการท่องเที่ยวจึงอยู่ที่การทุ่มงบประมาณเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากแต่ขาดความยั่งยืน เพราะชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งยังเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค และไม่สอดคล้องกับต้นทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน นอกจากนี้แล้วยังขาดการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนด้วย ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าหากชุมชนมีองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของชุมชน ก็จะทำให้สามารถพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในส่วนของชุมชนตอนดู ซึ่งเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นต้นทุนหลายส่วนที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เช่น การมีป่าอยู่กลางชุมชน การรักษาวัดธรรมประเพณี และวิถีชีวิตชุมชน การผลิตสินค้าและบริการ การมีผู้ประกอบการขนาดย่อมชุมชน รวมทั้งประวัติศาสตร์ชุมชนอันยาวนานควบคู่กับเมืองโบราณกันธารราษฎร์ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีนักท่องเที่ยวสนใจเข้าไปท่องเที่ยวในชุมชน แต่คนในชุมชนยังขาดองค์ความรู้ในการจัดการทุนทางทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยที่ผ่านมามีหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเข้ามาสนับสนุน แต่ยังขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนและยังขาดการจัดการต้นทุนการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ทำให้ชุมชนสูญเสียโอกาสในการพัฒนาชุมชนในรูปของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หากชุมชนได้รับการจัดการต้นทุนทางทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ดีก็จะทำให้สามารถพัฒนาศักยภาพการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวได้ และก่อให้เกิดกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ จึงได้เสนอโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เรื่อง **“การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตอนดู ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม”** ซึ่งสอดคล้องกับแพลตฟอร์มที่ ๔ การวิจัยและสร้างนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่และความเหลื่อมล้ำ p.๑๓ นวัตกรรมสำหรับเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนนวัตกรรม เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนทุนทางทรัพยากรในเชิงพื้นที่ โดยชุมชนตอนดูเป็นชุมชนที่มีต้นทุนทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวหลายส่วน ทั้งสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม

ประเพณี วิถีชีวิต และผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น โดยเน้นการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตอนดู่ ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ท่องเที่ยววินเวศ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และท่องเที่ยวตามวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ทำให้เป็นชุมชนท่องเที่ยววิถีชีวิตที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายกิจกรรม แต่ยังคงขาดกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากต้นทุนทางทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อร่วมกันจัดทำฐานข้อมูลทุนทางทรัพยากรการท่องเที่ยว การวางแผนและออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม การประเมินผลและพัฒนาต่อยอดยกระดับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดชุดความรู้และการปฏิบัติการในชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตอนดู่ ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. รูปแบบการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยได้ดำเนินการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ๕ แนวคิด คือ แนวคิดการจัดการ แนวคิดการจัดการท่องเที่ยว แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ๖ ขั้นตอน คือ การร่วมศึกษาและวิเคราะห์ต้นทุนทางทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน การร่วมวางแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การร่วมดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การร่วมรับผลประโยชน์ การร่วมติดตามประเมินผล และร่วมทบทวน/จัดการความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

๒. พื้นที่วิจัย คือ ชุมชนตอนดู่ ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม ชุดปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ ๑ เก็บข้อมูลในประเด็นทุนทางทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวชุมชนตอนดู่ ๔ ขั้นตอน คือ ขั้นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นประเมินผลกระทบ ขั้นจัดลำดับความสำคัญของปัญหาการท่องเที่ยว และขั้นศึกษาวิเคราะห์กลไกการจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ระยะที่ ๒ เก็บข้อมูลในประเด็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตอนดูฯ ๖ ขั้นตอน คือ ขั้นวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยว ขั้นสร้างกรอบแนวคิดเชิงกลไกและกระบวนการ ขั้นออกแบบแผนการดำเนินงานจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ขั้นบูรณาการแผนงานสู่การดำเนินงาน ขั้นการประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และขั้นพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อยืนยันกระบวนการปฏิบัติที่ดี

การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยอาศัยฐานความรู้จากการศึกษาข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์บริบทพื้นที่วิจัย การวิเคราะห์สภาพปัญหาและผลกระทบ วิเคราะห์ต้นทุนทางทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวของชุมชน รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสำรวจ การร่วมจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม บูรณาการกับข้อมูลจากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ โดยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้สังเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวข้องมาใช้บูรณาการกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตอนดูฯ ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน ๕ แนวคิด ประกอบด้วย

๑) เป็นการนำแนวคิดการจัดการมาใช้จัดการท่องเที่ยว ประกอบด้วย (๑) การจัดการคน (Man) คือ ทรัพยากรบุคคล (๒) เครื่องจักร (Machine) คือ เครื่องจักร เครื่องมือ และอุปกรณ์ (๓) เงินทุน (Money) คือ งบประมาณสนับสนุน (๔) วัสดุสิ่งของ (Material) คือ วัตถุดิบและวัสดุสิ่งของที่ใช้^๑ เพราะการจัดการเป็นศิลปะที่ต้องใช้เทคนิค วิธีการจัดการ และสนับสนุนให้สมาชิกใช้ศักยภาพที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด^๔

๒) เป็นแนวคิดการท่องเที่ยว ซึ่งได้บูรณาการรูปแบบการท่องเที่ยวมาใช้ ๓ รูปแบบหลัก คือ รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (natural based tourism) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่ง

^๑ จิตภา เรื่องกิตติญา และคณะ, “การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ”, วารสารวิชาการเทคโนโลยีการจัดการ, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๓) : ๓๘.

^๔ วรรษยา ศิริวัฒน์, การบริหารร่วมสมัย, (Contemporary Administration), (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๔), หน้า ๘.

วัฒนธรรม (cultural based tourism) และรูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (special interest tourism)^๕

๓) เป็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บูรณาการกับแนวคิดของเกร็ก ริชาร์ดส ซึ่งจำแนกออกเป็น ๖ ส่วน ประกอบด้วย Interaction (เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน) Educational (เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้และความรู้) Emotional (เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าทางอารมณ์และประสบการณ์) Social (เป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับคนในสังคมให้เกิดการเชื่อมโยงกัน) Participative (เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วม) และ Involve (เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องร่วมมือกันและเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง)^๖

๔) เป็นการนำแนวทางการมีส่วนร่วมมาใช้จัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม เพื่อร่วมกันตัดสินใจวางแผน กำหนดขั้นตอน การรับผลประโยชน์ การตรวจสอบ ประเมินผลเพื่อการพัฒนา การปฏิบัติการกลับไปสู่การตัดสินใจ^๗

๕) เป็นการบูรณาการแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ (Creative Community Based Tourism: C-CBT) เป็นการผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้ชุมชนเป็นฐานในการดำเนินงานด้านการจัดการท่องเที่ยว

ดังนั้น ในงานวิจัยนี้จึงบูรณาการและสังเคราะห์แนวคิดมาใช้ ๕ คือ แนวทางการจัดการ แนวคิดการท่องเที่ยว แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แนวคิดการมีส่วนร่วม และแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชน ซึ่งได้สังเคราะห์ข้อมูลและบูรณาการให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน เพื่อสร้างกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วม โดยมุ่งเน้นการใช้ต้นทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นฐาน รวมทั้งการสร้างชุดความรู้และชุดปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

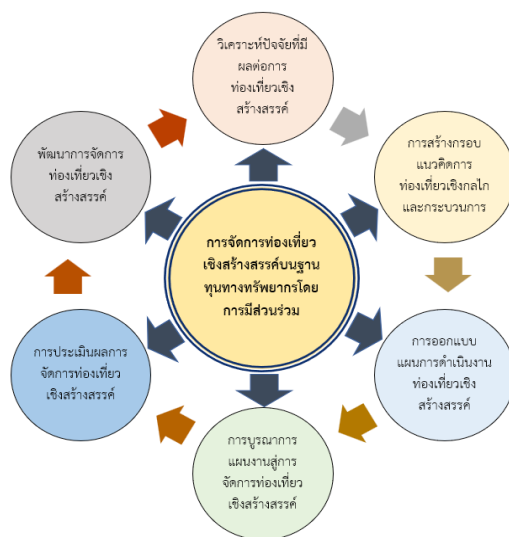
^๕ พระครูวิมลศิลป์กิจ (เรืองฤทธิ์ ธนปญโญ) และคณะ, “การศึกษารูปแบบและสภาพแหล่งเรียนรู้ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย”, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕, หน้า ๗-๑๐.

^๖ เกร็ก ริชาร์ดส และคณะ, คู่มือกระบวนการพัฒนาและยกระดับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) งานท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๖๑), หน้า ๑๙.

^๗ John M.Cohen and NormanT, Rural-Development Participation : Concepts and Measures for Project Design, Implementation and valuation, (The Rural Development Committee Center for International Studies Cornell University, 1977), p. 56.

^๘ นภธร ศิวรัตน์และภักดี โพธิ์สิงห์, “นโยบายการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนอย่างยั่งยืน”, วารสารมจรอุบลปริทรรศน์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๒) : ๔๖.

งานวิจัยนี้ได้บูรณาการแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในกระบวนการวิจัยการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตอนดูฯ ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลไปใช้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของชุมชน ๖ ส่วน ดังต่อไปนี้^๙

๑. วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะต้องมีการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่นก่อน ทั้งข้อมูลด้านบริบทพื้นที่และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวด้วย หลังจากนั้นจึงนำผลจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบทการท่องเที่ยวของชุมชนตอนดูมาเป็นข้อมูลวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก พร้อมทั้งการวิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยเอื้อต่อการท่องเที่ยว เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการสร้างกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

๑) ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

จากการวิจัย พบว่า ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนตอนดูประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ ๑๐ ส่วน ดังนี้ (๑) บริบทพื้นที่ของชุมชนเอื้อต่อการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (๒) ชุมชนมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (๓) ชุมชนมีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลากหลาย (๔) ชุมชนมีต้นทุนทางทรัพยากรที่สามารถยกระดับไปสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (๕) ชุมชนมีสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว (๖) ชุมชนมีการบริการนักท่องเที่ยว (๗) ชุมชนมีส่วนร่วม

^๙ สังเคราะห์ข้อมูลจากการร่วมจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการสนทนากลุ่ม

ในการจัดการท่องเที่ยว (๘) ชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวหลายรูปแบบ (๙) ชุมชนมีผู้นำและทีมงานที่เข้มแข็ง (๑๐) ชุมชนมีการดำเนินการด้านการจัดการท่องเที่ยว

๒) ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

จากการวิจัยพบว่า ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนตอนดู่ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ ๕ ส่วน ดังนี้ (๑) ชุมชนมีเครือข่ายแนวร่วมในการจัดการท่องเที่ยว (๒) ชุมชนมีตลาดการท่องเที่ยว (๓) ชุมชนมีหลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (๔) ชุมชนมีพื้นฐานความรู้ด้านการท่องเที่ยว (๕) ชุมชนมีปัจจัยด้านการเข้าถึงแหล่งชุมชนได้อย่างสะดวกสบาย

๒. การสร้างกรอบแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

หลังจากที่ได้วิเคราะห์ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนตอนดู่เพื่อสร้างกรอบแนวคิดเชิงกลไกและกระบวนการที่เหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน ๕ กรอบแนวคิด ดังนี้ (๑) นำแนวคิดการจัดการมาใช้เป็นแบบแผนในการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (๒) นำกรอบแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาใช้เป็นกรอบในการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (๓) นำกรอบแนวคิดด้านทุนทางทรัพยากรมาใช้ในการวิเคราะห์ต้นทุนทางทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (๔) นำกรอบแนวคิดด้านการมีส่วนร่วมมาใช้เพื่อสร้างกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (๕) นำกรอบแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยว รวมทั้งการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับต้นทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนตอนดู่

๓. การออกแบบแผนการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การร่วมกันจัดทำแผน “การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตอนดู่” ซึ่งได้กำหนดแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ๗ ขั้นตอน ดังนี้ (๑) สำรวจต้นทุนทางทรัพยากรการท่องเที่ยว (๒) วิเคราะห์ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว (๓) กำหนดแนวทางจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (๔) จัดทำร่างแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (๕) ประชาพิจารณ์แผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (๖) ปรับปรุงพัฒนาแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (๗) การเผยแพร่แผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกัน

๔. การบูรณาการแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

กำหนดแนวทางการนำไปสู่การปฏิบัติ โดยสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นฐานในการดำเนินงานตามขั้นตอนและแผนปฏิบัติงานที่ร่วมกันจัดทำขึ้น เพื่อร่วมกันจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเน้นการบูรณาการแบบมีส่วนร่วม ๔ ส่วน ดังนี้

๑) กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน การเรียนรู้และความรู้ คุณค่าทางอารมณ์และประสบการณ์ เกี่ยวพันกับคนในชุมชนให้เกิดการเชื่อมโยงกันกับกิจกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

๒) การมีส่วนร่วมออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ๒๐ โปรแกรม ประกอบด้วย (๑) โปรแกรมตามรอยวัฒนธรรมโบราณ (๒) โปรแกรมวิ่งตามผู้ว่านายฮ้อย (๓) โปรแกรมวัฒนธรรมป่าชุมชน (๔) โปรแกรมทอผ้าทำรัก (๕) โปรแกรมเส้นสาย ลายรัก (๖) โปรแกรมมหัศจรรย์แห่งเศษผ้า (๗) โปรแกรมसानเปลสายใจ (๘) โปรแกรมมาลัยเสียงรัก (๙) โปรแกรมทำยาสมุนไพรเพื่อสุขภาพ (๑๐) โปรแกรมเกษตรอินทรีย์ตามวิถีบุญขึ้น (๑๑) โปรแกรมรอยไถแปร (๑๒) โปรแกรมมาเด้อขวัญเฮ้ย (๑๓) โปรแกรมตีน้ำตีมาทำชีวาสุขสันต์ (๑๔) โปรแกรมเลี้ยงกบเลี้ยงปลาตามประสาสัตว์ (๑๕) โปรแกรมจัดถั่วงัด (๑๖) โปรแกรมเพาะเห็ดฟางอย่างง่ายสไตล์รัฐพล (๑๗) โปรแกรมแอ่วสาวอเมซอน (๑๘) โปรแกรมตองถั่วงัด (๑๙) โปรแกรมแก่งอ้อมถั่วงัด และ (๒๐) โปรแกรมง่ายเหมือนปอกกล้วยเข้าปาก

๓) สร้างความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ประชุมถ่ายทอดแผนและโปรแกรมการท่องเที่ยวเพื่อให้เข้าใจรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และเพื่อให้สามารถปฏิบัติตามแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔) การทดลองจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ๓ ขั้นตอน คือ การเตรียมความพร้อมจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การประสานความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และการจัดกิจกรรมนำร่องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

๕. การประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เมื่อได้ดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นำร่องในชุมชนตอนดูแล้ว หลังจากที่ได้ดำเนินการตามแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้มีการประเมินผลการดำเนินงานร่วมกัน ดังนี้

๑) ประเมินผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จำแนกออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้ (๑) ผลกระทบในเชิงบวก ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น ทำให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีความสัมพันธ์กับบริบทของชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ส่งเสริมการสร้างงาน อาชีพ และรายได้ในชุมชนจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทำให้ชุมชนมีพื้นที่สร้างสรรค์มากขึ้น สามารถแปลงทุนทางทรัพยากรชุมชนให้เป็นการท่องเที่ยว สามารถกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนได้ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสังคมภายนอก และทำให้เกิดการปรับตัวของคนในชุมชนเพื่อสอดคล้องกับชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทำให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่ชุมชน

เช่น โครงสร้างพื้นฐาน ความสะอาด สุขลักษณะ ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย (๒) ผลกระทบในเชิงลบ การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ คนในชุมชนบางส่วนไม่เห็นด้วยเนื่องจากยังไม่เข้าใจรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีลักษณะอนุรักษ์นิยมมีข้อกังวลว่าการจัดการท่องเที่ยวรูปแบบเชิงสร้างสรรค์จะทำให้สูญเสียวัฒนธรรมในชุมชน นักท่องเที่ยวยังไม่เข้าใจรูปแบบการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน ทำให้บางคนอาจไม่ให้ความร่วมมือและปฏิบัติตาม คนในชุมชนบางส่วนยังไม่เข้าใจบทบาทด้านการบริการนักท่องเที่ยว

๒) ประเมินแผนการดำเนินงาน จำแนกการประเมินแผนการดำเนินงานออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้ (๑) คุณภาพของแผน จากการประเมินส่วนที่เป็นคุณภาพของแผนการดำเนินงาน พบว่า มีการบริหารแผนการดำเนินงานได้ดี เพราะส่วนใหญ่สามารถปฏิบัติตามแผนได้จริง ส่วนแผนการจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวทั้ง ๒๐ โปรแกรม ซึ่งมีความแปลกใหม่ สร้างสรรค์ และเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว (๒) จุดที่ควรพัฒนาแผน จากการประเมินส่วนที่เป็นข้อบกพร่อง และควรนำมาพัฒนาต่อยอดให้การจัดการท่องเที่ยวมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น คือ การปรับปรุงแผนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนเพิ่มมากขึ้น และพัฒนาแผนเพื่อเป็นแนวทางดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และความสนใจของนักท่องเที่ยว

๓) ประเมินกระบวนการดำเนินงาน จำแนกการประเมินกระบวนการดำเนินงานออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้ (๑) ประสิทธิภาพของกระบวนการ โดยมีกระบวนการดำเนินงานที่ดีและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากได้รับการร่วมมือจากคนในชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกระบวนการที่โดดเด่น คือ ประสิทธิภาพของกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยได้เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมทุกขั้นตอน (๒) จุดที่ควรพัฒนากระบวนการ ในส่วนของกระบวนการจัดการท่องเที่ยวที่ควรปรับปรุงและพัฒนา คือ ปรับปรุงกลไกของชุมชนให้เหมาะสมกับการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ควรมีกระบวนการทางศาสนาและวัฒนธรรมมาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพิ่มมากขึ้น โดยออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวบูรณาการกับศาสนาและวัฒนธรรมมากขึ้น

๔) ประเมินผลผลิต จำแนกออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้ (๑) ผลผลิตด้านรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จำนวน ๒๐ โปรแกรม (๒) ผลผลิตด้านสินค้าชุมชน ชุมชนสามารถจำหน่ายสินค้าได้มากกว่า ๒๐ ผลิตภัณฑ์ เช่น ผ้าขาวม้า ตะกร้า กระเป๋า พรหมเช็ดเท้า เปลมัลลีย์ ยาสมุนไพร เครื่องดื่มสมุนไพร เป็นต้น นอกจากนี้ชุมชนยังสามารถขายสินค้าทางด้านการเกษตรได้หลายรายการ (๓) ผลผลิตด้านอาชีพและรายได้ ทำให้มีคนในชุมชนมีอาชีพและรายได้เสริมจากการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งมาจากการผลิตและจำหน่ายสินค้าชุมชน และการบริการนักท่องเที่ยว ทำให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

๕) การประเมินผลลัพธ์ จำแนกออกเป็น ๗ ส่วน ดังนี้ (๑) ผลลัพธ์ด้านกระบวนการ ทำให้เกิดกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งคนในชุมชนมีส่วนร่วมดำเนินการทุกกระบวนการ (๒) ผลลัพธ์ด้านคุณภาพชีวิต การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนมีผลลัพธ์โดยตรงกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพและรายได้ของคนในชุมชน ทำให้มีงานทำและมีรายได้เลี้ยงดูครอบครัว ส่งผลให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ผลพวงจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทำให้มีหน่วยงานและองค์กรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนชุมชน ทั้งในรูปของการตลาด การผลิตสินค้า การพัฒนาชุมชนงบประมาณสนับสนุน รวมทั้งการพัฒนาสุขภาพชุมชน เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (๓) ผลลัพธ์ด้านการท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนตอนดู สามารถเชื่อมโยงกับท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น เช่น เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงพุทธ เป็นต้น (๔) ผลลัพธ์ด้านการรับรู้ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ก่อให้เกิดการรับรู้และตระหนักถึงความสำคัญของทุนทางทรัพยากร ทำให้คนในชุมชนรับรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ในขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดผลลัพธ์ด้านการสื่อความหมายกับคนภายนอกชุมชน ทำให้เกิดการรับรู้ถึงประวัติศาสตร์ชุมชน รวมทั้งคุณค่าและความสำคัญของชุมชนด้วย (๕) ผลลัพธ์ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ชุมชนตอนดูสามารถจัดการทรัพยากรที่เป็นต้นทุนของท้องถิ่น โดยสามารถจัดการพัฒนาต้นทุนทางทรัพยากรให้แปรไปสู่การท่องเที่ยวได้อย่างมีคุณค่า สามารถบูรณาการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชนได้อย่างเหมาะสม (๖) ผลลัพธ์ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว จากการที่ชุมชนตอนดูได้จัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้มีหลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนชุมชน ทั้งการส่งเสริมด้านการผลิตสินค้า การส่งเสริมด้านการตลาด การส่งเสริมทุนในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว และการส่งเสริมความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (๗) ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ นอกจากจะมีผลลัพธ์ด้านการท่องเที่ยวโดยตรงแล้ว ยังเป็นผลให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ เนื่องจากคนในชุมชนสามารถผลิตสินค้ามาจำหน่าย และการบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งจะทำให้เกิดรายได้ ชุมชนได้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อพัฒนาช่องทางประกอบอาชีพ และหารายได้เลี้ยงดูครอบครัว ซึ่งก่อให้เกิดการตลาดในชุมชน และเป็นผลพวงให้เกิดการหมุนเวียนเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนด้วย

๖. พัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

จากประเมินผลการดำเนินงานจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แล้ว ได้ร่วมกันนำผลจากการประเมินมาวิเคราะห์และปรับปรุงการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งพัฒนากระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนและความต้องการนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

และจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อยั่งยืนเป็นแนวทางการปฏิบัติที่ดี สรุปได้ ๕ ส่วน ดังนี้ (๑) การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากต้นทุนทางทรัพยากร (๒) บูรณาการกับแนวคิดการจัดการกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (๓) การพัฒนาชุมชนรองรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (๔) สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงสร้างสรรค์ และ (๕) การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีความเห็นว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ควรมีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมก่อนเพื่อนำมาเป็นข้อมูลการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของกรกช ทรายู และคณะ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บ้านด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ชุมชนด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้เครื่องมือการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis เป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ชุมชนด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย ๖ ด้าน ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ที่พัก กิจกรรมการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และในประเด็นเดียวกันยังมีความเห็นแย้งกับงานวิจัยของพรทิพย์ กิจเจริญไพศาล ที่ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี” ซึ่งพบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวจะเน้นหนักไปที่องค์ประกอบ ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านบริการทางการท่องเที่ยว และด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว^{๑๐}

นอกจากนี้ยังพบว่าการจัดการท่องเที่ยวควรมีรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนและก่อให้เกิดความสร้างสรรค์กับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิรันธ ชิมโชติ และธีระวัฒน์ จันทิก เรื่อง “รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของสวนผึ้ง” ซึ่งได้จำแนกออกเป็น ๕ องค์ประกอบ คือ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Destination) ผู้ประกอบการเชิงสร้างสรรค์ (Creative Entrepreneur) ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ (Creative Locals) กิจกรรมหรือสินค้าเชิงสร้างสรรค์ (Creative Activities & Products) และการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ (Creative Communication)^{๑๑} แต่ยังพบประเด็น

^{๑๐} พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล, “การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓), หน้า ๒๖.

^{๑๑} ปิรันธ ชิมโชติ และธีระวัฒน์ จันทิก, “รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของสวนผึ้ง”, Veridian E-Journal, Silpakorn University, ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๕๙) : ๒๖๔-๒๖๖.

เพิ่มเติมว่าในส่วนของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมบนฐานทุนทางทรัพยากรของชุมชนควรมี ๑๓ องค์ประกอบ ได้แก่ (๑) ทุนทางทรัพยากรการท่องเที่ยว (๒) การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว/ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยว (๓) กิจกรรมการท่องเที่ยว (๔) การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว (๕) สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานและศูนย์บริการข้อมูล (๖) นักสื่อความหมายท้องถิ่น (๗) อัตลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน (๘) พัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (๙) ประเมินผลกระทบและพัฒนากิจการการท่องเที่ยว (๑๐) พัฒนาชุมชนต้นแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากร (๑๑) การจัดการความรู้ (๑๒) พัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และ (๑๓) เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ส่วนประเด็นการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มีความเห็นสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชีรเดช ซึ่งประภานุสรณ์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามรอยวัฒนธรรมเปอร์านากัน อันดามันวิถีในเขตภาคใต้ของประเทศไทยตามแนวทาง Authenticity” ซึ่งพบว่า การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมาเป็นรูปแบบที่มีการอธิบายถึงขั้นตอนการดำเนินงานที่ประกอบไปด้วยปัจจัยเข้า (In-put) กระบวนการ (Process) และผลลัพธ์ (Out-put)^{๑๒} แต่ยังพบประเด็นสำคัญเพิ่มเติมว่าควรดำเนินการให้เป็นวงจรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ๖ ส่วน คือ วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การสร้างกรอบแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การออกแบบแผนการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การบูรณาการแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยบูรณาการกับแนวคิดการจัดการ แนวคิดการจัดการท่องเที่ยว แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แนวคิดการมีส่วนร่วม และแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีความต่อเนื่องและยั่งยืน

^{๑๒} ชีรเดช ซึ่งประภานุสรณ์, “การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามรอยวัฒนธรรมเปอร์านากัน อันดามันวิถีในเขตภาคใต้ของประเทศไทยตามแนวทาง Authenticity”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ๒๕๖๑), หน้า, ๑๕๕-๑๕๖.

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

งานวิจัยนี้เสนอองค์ความรู้จากการวิจัย “วงจรกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน” โดยมีส่วนประกอบด้วย ๘ ส่วน ดังต่อไปนี้

จากแผนภาพดังกล่าวแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงของวงจรกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมีกระบวนการดำเนินงานที่มีความสัมพันธ์กัน ๘ ส่วน คือ วิเคราะห์ทุนทางทรัพยากรเพื่อนำต้นทุนไปพัฒนาด้านการท่องเที่ยว สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการท่องเที่ยว กำหนดองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สร้างกลไกการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กำหนดขั้นตอนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จัดทำแผนและดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้ต้นทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นฐานในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของท้องถิ่น

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์

ชุมชนควรมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับบริบทชุมชน ๖ ส่วน คือ วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การสร้างกรอบแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การออกแบบแผนการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การบูรณาการแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิง

สร้างสรรค์ การประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากผลการประเมินให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๓. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยววิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ เพื่อตั้งศักยภาพของชุมชนบูรณาการกับปัจจัยและต้นทุนทางพระพุทธศาสนา ยกระดับไปสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และสร้างต้นแบบชุมชนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วิถีพุทธ

บรรณานุกรม

- เกร็ก ริชาร์ดส และคณะ. **คู่มือกระบวนการพัฒนาและยกระดับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) งานท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๖๑.
- จิตาภา เรื่องกิตติญา และคณะ. “การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ”. **วารสารวิชาการเทคโนโลยีการจัดการ**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๓) : ๓๘.
- ธีรเดช ชื่นประภาณุสรณ์. “การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามรอยวัฒนธรรมเปอรานากัน อันดามันวิถีในเขตภาคใต้ของประเทศไทยตามแนวทาง AuthenticityW. **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ๒๕๖๑.
- นภธร ศิวรัตน์ และภักดี โพธิ์สิงห์. “นโยบายการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนอย่างยั่งยืน”. **วารสาร มจรอุบลปริทรรศน์**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๒) : ๔๖.
- ปรีรันธ ชิมโชติ และธีระวัฒน์ จันทิก. “รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของสวนผึ้ง”. **Veridian E-Journal, Silpakorn University**. ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๕๙).
- พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล. “การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.
- พระครูวิมลศิลปกิจ (เรื่องฤทธิ์ ชนปญโญ) และคณะ. “การศึกษารูปแบบและสภาพแหล่งเรียนรู้ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- ภัยมณี แก้วสง่า และนิศาชล จำนงศรี. “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : ทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวไทย”. **Suranaree J. Soc. Sci.**, Vol. 6 No. 1 (June 2012) : ๙๒.

วรรษยา ศิริวัฒน์. การบริหารร่วมสมัย (Contemporary Administration). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๔.

John M.Cohen and NormanT. Rural-Development Participation : Concepts and Measures for Project Design, Implementation and valuation. The Rural Development Committee Center for International Studies Cornell University, 1977.

Wurzburger, Introduction to the SantaFe & UNESCO International Conference A Global Conversation on Best Practices and New Opportunities. In Wurzburger, R. (Ed.). Creative Tourism A Global Conversation how to provide unique creative experiences for travelers worldwide: at present at the 2008 Santa Fe & UNESCO International Conference on Creative Tourism in Santa Fe. New Mexico. USA., 2010.